

УДК 340.123

О.В. Кафанова

Є.М. ТРУБЕЦЬКОЇ
ПРО ДЕМОКРАТІЮ І ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ

Дана стаття присвячена дослідженню суспільно-політичної діяльності і поглядам видатного представника державно-правової думки Євгена Миколайовича Трубецького (1863 - 1920), правознавця, філософа, публіциста.

Ключові слова: *право, держава, суспільство, гуманізм, політична система, політична партія, демократія, лібералізм, праві партії, ліберальні партії, політична ідеологія.*

Данная статья посвящена исследованию общественно-политической деятельности и взглядам выдающегося представителя государственно-правовой мысли Евгения Николаевича Трубецкого (1863 - 1920), правоведа, философа, публициста.

Ключевые слова: *право, государство, общество, гуманизм, политическая система, политическая партия, демократия, либерализм, правые партии, либеральные партии, политическая идеология.*

This article is devoted to the study of social and political activities and views of the prominent representative of the state and legal idea Evgeny Nikolayevich Trubetsky (1863 - 1920) - jurist, philosopher, publicist.

Key words: *right, state, society, humanism, political system, political party, democracy, liberalism, right parties, liberal parties, political ideology.*

Важливим елементом політичної системи суспільства є **політичні партії**. Без політичних партій неможлива ніяка політична система, оскільки в цьому випадку не буде другого, найважливішого, після держави, елемента. Корінні зміни, події, що відбуваються в нашій країні, перехід до багатопартійності і політичного плюралізму привели до підвищення уваги дослідників до історії ліберального руху, політичних партій цього напрямку.

Один з творців партії кадетів і партії мирного оновлення, член Державної Думи, професор, популярний публіцист - ось складові суспільно-політичної діяльності Є.М.Трубецького. Політичним ідеалом Є.М.Трубецького був ліберальний християнський демократизм, тобто принципи свободи і правової держави, з активною участю народу в управлінні державою, засновані на християнському, гуманному відношенні до ближнього.

Відношення до демократії як такої у Є.М.Трубецького було вельми неоднозначним. Будучи послідовним прихильником ідей Платона, Трубецької також вважав, що "демократія таїть в своїх над-

рах тиранію і повинна з неї звиродніти..."¹, називав демократію "образом правління приемним, строкатим і анархічним, таким, що однаково дає рівність рівним і нерівним"². Супротивник будь-яких крайнощів, Є.М.Трубецької виступав проти демократії і тиранії як двох протилежних крайнощів, яким властиво вироджуватися одна в іншу.

Однак, з іншого боку, також послідовно він виступав і за "залучення широких мас до загальної справи³, за участь народу в управлінні державою, у формі загальних рівних прямих і таємних виборів до представницької установи.

Подвійність позиції мислителя, що здається, на наш погляд, пояснюється тим, що Є.М.Трубецької виділяв два типи демократії. Один тип демократії, який, на думку мислителя, був характерний для російського визвольного руху, і який "дорожить рівністю більш ніж свободою"⁴, а рівність бачить в рівнянні всього, в ненависті до всього, що "переростає площину, підноситься"⁵. У цьому типі демократії Трубецького не влаштували, перш за все, насильницькі способи рівняння – палити, грабувати і так далі. Неприйняття подібної демократії, поза сумнівом, склалося у Трубецького під враженням стихійних подій першої російської революції, того, що він бачив в своєму маєтку, на вулицях Києва, Москви і інших міст країни.

Другий тип демократії представлявся Трубецькому менш ясно в практичному плані, оскільки в реальності його ще не існувало. У теорії він вважав, що пріоритетом справжньої демократії повинні стати "сила і цінність людської особи"⁶. Цей тип демократії був для Є.М. Трубецького політичним ідеалом суспільного режиму. Можливість реалізації цього ідеалу Трубецької ставив в залежність від "насичення суспільної атмосфери правом"⁷, від активності суспільства, для чого необхідно "будити в суспільстві свідомість і відчуття відповідальності"⁸. Головною помилкою інтелігенції на шляху до цього ідеалу демократії Трубецької бачив в тому, що "інтелігенція в своєму

¹ Трубецької Є.М. Древний философ на современные темы (Беседы с Платоном) // МЭ, 1907, № 16.

² Там само.

³ Трубецької Є.М. Источник опасности // МЭ, 1908, №7.

⁴ Трубецької Е., князь. Всеобщее, прямое, тайное и равное // МЭ, 1906, №2.

⁵ Там само.

⁶ Трубецької Е., князь. Всеобщее, прямое, тайное и равное // МЭ, 1906, №2.

⁷ Трубецької Є.М. Режим и общество // МЭ, 1909, №33.

⁸ Там само.

шуканні народної волі звертається до селян. А селянство само потребує директиви від інтелігенції. Ми звертаємося не до людських відчуттів народу, а до того звіра, який в ньому таїться..."¹. Щоб знайти себе, народ, на думку Трубецького, повинен приклонитися перед наднародними святинями, і на цій підставі стати активніше.

Активність суспільства багато в чому виражається через ті громадські організації і політичні партії, які існують в суспільстві.

Є.М. Трубецької негативно відносився до крайніх політичних партій. Під час першої російської революції політик бачив велику небезпеку в украй правих націоналістичних партіях, неодноразово звертаючись до уряду з вимогою звернути увагу на неприпустимість погромів і політичних вбивств, які були основними методами чорносотенців. Особливо різкій критиці Є.М. Трубецької піддавав "Союз російського народу" в 1907-1910 рр., роблячи спроби проаналізувати, в чому сила цієї організації, чому їй вимушений терпіти уряд і до яких наслідків може привести її подальше існування. Висновки політика були невтішні: симпатії і зв'язки у високопоставленому середовищі, які підпитували "Союз", що не має "коріння знизу"², а також апатія і байдужість, що охоплюють суспільство після революції, створювали для украй правих широкі можливості для знищення всіх завоювань революції і посилення реакції. Трубецької неодноразово висловлював побоювання, що "влада "Союзу російського народу" часто виявлялася і надалі може опинитися сильніше урядової"³, і застерігав ліберальні партії від союзу з правими. Трубецької виражав своє негативне відношення і до лідерів правих, зокрема, до В.М. Пурішкевича, вважаючи, що вони всі "доводять до абсурду"⁴ і перетворюють Думу на "масляничний балаган"⁵. Крім обурення по питаннях методів, що використовуються правими партіями, незгоду політика викликало відношення їх до Росії і підміна патріотичних відчуттів націоналістичними гаслами. Він називав правих "расчленителями Росії"⁶ і "революціонерами справа"⁷, що штовхають суспільство до нової революції.

¹ Трубецької Є.М. Где же, наконец, Россия? //МЕ, 1906, №24.

² Трубецької Є.М. Правительство и правые //МЕ, 1907, №18.

³ Трубецької Є.М. Пародия //МЕ, 1907, №24, 25.

⁴ Трубецької Є.М. Третья Дума //МЕ, 1907, №41. 13. Трубецької Є.М. Кризис //МЕ, 1910, №10.

⁵ Трубецької Є.М. Кризис //МЕ, 1910, №10.

⁶ Трубецької Є.М. Ещё об удельной системе //МЕ, 1908, №49.

⁷ Трубецької Є.М. Борьба с революцией //МЕ, 1909, №42.

Соціал-демократи також викликали у Трубецького негативне відношення. Він називав їх "соціал-бандитами", які також як і украї праві роблять розрахунок на "озвіріння народних мас"¹. Трубецькой вельми зневажливо відзивався про представників лівих партій, що пройшли вибори в другу Думу: "Ліве крило складається з людей, підготовка яких не йде далі знайомства з копійчаними брошурами, а розумовий багаж зводиться до завчених шаблонних формул"²; неодноразово говорив Трубецькой про "некультурність" лівих і про їх "розумове убозтво"³. Особливу незадоволеність політика викликали більшовики, яких він ще в 1907 році називав найнебезпечнішим елементом у Думі⁴. Практично інтуїтивно, без достатніх на той момент підстав, Є.М.Трубецькой сформулював своє розуміння суті більшовизму, яке повторив через багато років, вже після приходу більшовиків до влади: "Капітуляція ідей інтелігенції перед народними інстинктами привела до виродження в звіропоклонство..."⁵. Трубецькой одним з перших критиків марксизму висловив думку про те, що на російському ґрунті соціалістичні ідеї втрачають свою соціальну зовнішність і вироджуються в стародавньо-російські розбійницькі форми пугачовщини. Крім того, політик зробив спробу зрозуміти причини фанатизму і максималізму російських радикалів і прийшов до висновку, що причина криється в несвідомій релігійності російської радикальної інтелігенції: "Всяку соціальну утопію вона приймає як догму... Всяка російська революційна партія має тенденцію перетворитися на секту..."⁶. Причому, будучи багато в чому правим, часто Трубецькой перебільшував і утрирував ідеї соціал-демократів: "соціал-демократія стоїть на чисто матеріалістичній точці зору: вона бачить суть життя в задоволенні матеріальних, отже, тваринних потреб..."⁷. Проте, відзначаючи неприйнятний підхід соціал-демократів до оцінки ролі Думи, як революційною трибун⁸, неприйнятність їх методів, Трубецькой з часткою пошани відносився до деяких їх лідерів, зокрема, до

¹ Трубецькой Є.М. Мертвая зыбь // МЭ, 1906, №26.

² Трубецькой Є.М. Результаты выборов // МЭ, 1907, №7.

³ Трубецькой Є.М. После декларации // МЭ, 1907, №11.

⁴ Трубецькой Є.М. Начало думской сессии. (Письма из Петербурга) // МЭ, 1907, №9.

⁵ Трубецькой Є.М. Два зверя // МЭ, 1907, №22,23.

⁶ Трубецькой Є.М. Максимализм // МЭ, 1907, №32.

⁷ Трубецькой Є.М. Конец революции в современном романе (по поводу "Санина" Арцыбашева) // МЭ, 1908, №17.

⁸ Трубецькой Є.М. Новогодние перспективы // МЭ, 1907, №1.

Г.В. Плеханова: "Лідери цих партій можуть бути вище за свої партії, але що толку... Вони повинні підкорятися партійній дисципліні"¹.

На наш погляд, до 1917 року, в поглядах Є.М.Трубецького була присутня недооцінка сили більшовиків, їх можливого впливу в масах і наслідків знову таки можливого приходу їх до влади. Швидше за все, він не вважав реальним такий розвиток подій. Саме тому, головну небезпеку для суспільства Трубецької бачив в крайніх правих партіях, популярності яких бачив, як вже було сказано, у втраті моральності в суспільстві. Протягом 1906-1910 рр. Трубецької неодноразово говорив про це на сторінках "Московського тижневика". Хоча можна відзначити якесь передчуття "прийдешньої катастрофи", яке ще не зв'язувалося ним безпосередньо з більшовиками² але вже в 1911 році він писав про можливу "суспільну катастрофу", де "праві будуть зметені лівими, ці покажуть нам жахи..."³.

Коли ж більшовики прийшли до влади, і більшовизм почав дуже швидко розповсюджуватися, то практично у всіх роботах політика з'явилися наполегливі заклики до знищення більшовизму: "Більшовизм – це, перш за все, глибока психічна зараза... Подолати його можна, тільки вирвавши його коріння в людській душі... Він може бути переможений тільки глибоким внутрішнім переворотом, корінним переломом в самій народній психіці..."⁴.

Не дивлячись на те, що партії націоналістів і більшовиків стояли на протилежних краях політичного спектру, у них, на думку Трубецького, не було значних відмінностей. Соціал-демократів він називав "красносотенцями"⁵. Трубецької бачив загальні риси цих крайніх партій в методах, які вони застосовували: "червоний і білий терор – ілюстрація національного безсилля і етичного занепаду..."⁶. Трубецької висловив думку про те, що "гріх крайніх партій в тому, що вони своїми злочинами цяткують визвольний рух..."⁷. Та все ж, на думку політика, зближували крайні партії не тільки методи. Їх зближували внутрішні мотиви, які, на погляд Трубецького можна було виразити

¹ Трубецької Є.М. Новогодние перспективы //МЕ, 1907, №1.

² Трубецької Є.М. Два зверя. – М., 1918.

³ Трубецької Є.М. Морозовой М.К. Письмо от 19.02.1911. Цит. по: Кейдан В.И. Взыскующие града. – С. 352.

⁴ Трубецької Е., князь. Звериное царство и грядущее возрождение России. Ростов-на Дону, 1919. – С. 21-22.

⁵ Трубецької Є.М. Победа хама //МЕ, 1906, 321.

⁶ Трубецької Є.М. Где же, наконец, Россия? //МЕ, 1906, №24.

⁷ Трубецької Є.М. Политические казни и убийства //МЕ, 1906, №4.

як страх перед Росією. Праві прагнуть повернути гармати всередину Росії, підсилити реакцію, а ліві бояться російського патріотизму, бояться зробити звільнення справою національною і патріотичною. В результаті, і ті і інші "готують Росії рабство в сьогоденні і майбутньому..."¹. Основною ж загальною межею крайніх партій Трубецької вважав те, що вони звертаються до низовинних інстинктів натовпу, прагнучи розбудити в ній звірині риси. Провину за те, що у крайніх це виходило, Трубецької покладав на суспільство в цілому і на ліберальні партії зокрема.

Взагалі, не дивлячись на те, що Є.М.Трубецької був переконаним лібералом і конституційним монархістом, його не задовольняла повністю жодна з існуючих ліберальних партій². Претензії політик мав як до російського лібералізму в цілому, так і до конкретних партій. Причому Трубецької покладав провину за розпуск I Державної Думи і відсутність достатньої сили в суспільстві не тільки на уряд: "Критичне положення нашого лібералізму обумовлене і внутрішніми причинами – відсутністю незалежності. Крайні партії непоступливі, непримиренні, не йдуть на буксир, а наш лібералізм в'ялий, малодушний, керується страхом і фальшю. У нім відчувається недолік міцних етичних основ...". Трубецької вважав, що завдання російського лібералізму - "в здійсненні конституційного ладу і охороні його проти всяких посягань зверху і знизу"³. Реалізації цього завдання, на думку політика, заважали дві основні причини. По-перше, відсутність тієї міцної етичної основи, яка давала б упевнений спокій і свідомість своєї правоти і не давала б "шарахати з одного боку в інший". Етична основа повинна була бути пов'язана з правосвідомістю і дійсною пошаною особи, з одного боку, і християнськими надкласовими цінностями, з іншою. Відмова кадетської більшості першої Державної Думи засудити політичні вбивства і страту і було, на думку Трубецького, показником відсутності цієї етичної основи. Другою важливою причиною була відсутність єдності як серед ліберальних партій, так і усередині них. Усередині всіх партій відбувається розкол, "суспільний рух втрапив єдність...мабуть, у нас немає і не може бути партій без потворного хвоста..."⁴.

Трубецької практично відразу вийшов із знов створеної партії конституційних демократів (Партії Народної свободи - ПНС). Прий-

¹ Трубецької Є.М. Истинные патриоты и истинные радикалы //МЕ, 1909, № 14.

² Трубецької Є.М. Задачи ближайшего будущего //МЕ, 1906, № 19.

³ Трубецької Є.М.Парадоксы современной общественной жизни //МЕ, 1906, № 27.

⁴ Трубецької Є.М. Мертвая зыбь //МЕ, 1906, № 26.

маючи в цілому програму кадетів, радіючи їх успіхам на перших виборах в Державну Думу, Трубецькой не погоджувався з деякими тактичними питаннями, зокрема, він був категорично проти яких би то не було блоків з лівими партіями, до чого у свій час схилилися ліві кадати. З гіркотою в 1906 році Є.М. Трубецькой констатував, що "у Партії народної свободи хвіст тягне наліво" і "у кадетів протягнута вліво рука"¹. Подібне негативне відношення до "загравань з лівими" і до блоків з ними в ім'я тактичних цілей, було абсолютно не дивно, враховуючи відношення Трубецького до лівих партій. Трубецькой, як цілісна особа, був категорично проти яких-небудь маневрів і угод з ідейними супротивниками, якими вважав крайні партії, як ліві, так і праві.

Крім докору в спробах об'єднання з лівими і "безхарактерного метання"², Трубецькой звернув кадетам докір і в переоцінці своїх сил. Помилкою кадетів, на думку політика, було те, що вони давали багато приводів, щоб підвести під 129-у статтю, і, отже, фактично виключити з політичного життя, своїх кращих кандидатів. В результаті – "партія народної свободи поставила російську опозицію в положення розбитої армії..."³. В результаті розчарування Трубецького в кадетях в 1907 році він писав: "Кадети перемагають. Немає ні жалю, ні ентузіазму. Радіємо, що не октябристи і не крайні, але це вибір найменшого зла. Кадети не виявили політичної мудрості в діях. Вони кращі за уряд, октябристів і крайніх і гірше не буде, але це недостатня утіха..."⁴.

Ще більше нарікань викликала у Трубецького тактика і діяльність октябристів – Союзу 17 жовтня. І якщо кадетам Трубецькой дорікав в ухиленні вліво, то октябристів, на його думку, хвіст тягне направо. Партія, основною ідеєю якої було поєднання конституціоналізму і консерватизму, дуже захопилася "необхідністю поліцейської боротьби"⁵, вела політику погодження з урядом і весь час озиралася на торговельно-промислові шари. Результатом такої тактики став, на думку Трубецького, внутрішній розкол партії на правооктябристське і лівооктябристське крило, і, кінець кінцем, загибель октябризму як ідеї⁶. На думку Трубецького, доля Союзу 17 жовтня вельми показова.

¹ Трубецькой Є.М. Годовщина Манифеста // МЭ, 1906, № 31.

² Там само.

³ Трубецькой Є.М. Направо и налево (к вопросу о реальной политике) // МЭ, 1907, № 2.

⁴ Трубецькой Є.М. Выборы // МЭ, 1907, № 5.

⁵ Трубецькой Є.М. Кадеты и октябристы // МЭ, 1907, № 28-30.

⁶ Трубецькой Є.М. Гибель октябризма // МЭ, 1910, № 25.

Програма октябристів втілювала той максимум попущень, "які готові були зробити ради суспільного заспокоєння люди, налякані революцією"¹. Як тільки революція закінчилася, про програму забули. Не жалкуючи про розпад Союзу, Трубецькой широко жалкував про допю ідеї: "Партія, в програмі якої чистий конституціоналізм без всякої домішки соціальних вимог досяг найбільш яскравого виразу, – була самою залежною і бюрократичною..."². Крім того, Трубецькой зробив цікавий висновок про те, як "мало означає програма партії порівняно з її складом"³. Проте, на наш погляд, дане виведення протиречить дійсному стану речей. Трубецькому дуже імпонували деякі ліві октябристи - Д.М.Шипов, О.І.Гучков, і були вельми неприємні багато кадетів, зокрема, П.М.Мілюков: "я відчуваю найбільшу симпатію до її правого крила і абсолютно не солідарний з лівим..."⁴. Проте, ближче йому була програма кадетів, що і виявилось в програмі нової ліберальної партії, створеної за участю самого Трубецького.

Основною політичною ідеєю Є.М. Трубецького впродовж всього його активного політичного життя було об'єднання всіх ліберальних партій і створення сильного ліберального центру. Причому, розуміючи неможливість організаційного об'єднання, він пропонував об'єднання не в блоки, а в політичні конституційні клуби, мабуть, маючи на увазі збереження організаційної самостійності партій і виступ єдиним фронтом і проти лівих і проти правих⁵. Відстоюючи право кожної особи на власну незалежну думку і право на самостійну творчість, Є.М. Трубецькой, на наш погляд, взагалі в ідеалі був проти існування партій, які своїми статутами сковували вільне самовираження своїх членів. Тому, він швидше виступав за створення конституційно-монархічного Клубу незалежних, в надрах якого з часом може виникнути партія "центру"⁶. Проте, в умовах сучасної йому політичної обстановки, коли основна тяжкість політичної боротьби була перенесена на трибуну Державної Думи, Трубецькой як реальний політик, розумів, що подібний незалежний клуб не матиме великих шансів на

¹ Трубецькой Є.М. Гибель октябризма // МЭ, 1910, № 25.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Трубецькой Є.М. Партия мирного обновления // МЭ, 1906, № 33.

⁵ Трубецькой Є.М. Министерство независимых обстоятельств и объединение партий центра // МЭ, 1906, № 20.

⁶ Балашова Н.А. Журнал "Московский еженедельник" (1906-1910) на арене политической борьбы в России в начале XX века // Балашова Н.А. Российский либерализм начала XX века. – М., 1981.

виборах, а, отже, і політичної сили і впливу. Трубецької прямо пояснював необхідність існування партії - щоб не заплутувати виборця.

Не задовольнившись роботою і, повністю, програмами вже існуючих ліберальних партій, Трубецької вважав, що необхідно або об'єднуватися в єдину ліберальну партію, або, оскільки подібне об'єднання неможливе, - створити нову. Така партія була створена при активній участі Є.М. Трубецького в 1906 році - Партія мирного оновлення (ПМО), її організаторами стали праві кадети і ліві октябристи¹.

З питання створення нової партії Є.М.Трубецької кілька разів виступав в "Московському тижневику", який вважається в історичній науці неофіційним органом цієї партії². Крім того, в 1906 році була видана окрема брошура, в якій Трубецької пояснював необхідність створення нової партії і її програму. Перш за все, він визнавав, що програма партії мирного оновлення настільки близька програмам інших конституційних партій, що не варто із-за декількох розбіжностей в програмі, причому, на думку Трубецького незначних, таких, що стосуються деяких аспектів виборчого права, аграрного питання і польського питання, створювати самостійну партію³. Проте, тактичні розбіжності ліберальних партій заважали їх об'єднанню: "ПМО підпорядковує тактичні міркування непорушним етичним засадам, які складають сенс визвольного руху. У цій області - ніяких компромісів. Вона виходить з визнання безумовної цінності людської особи. Звідси для неї витікають все ті права людини, які повинні бути завойовані визвольним рухом"⁴. Цим ПМО відмежовувала себе від кадетів, які засуджували страту, але мовчали про політичні вбивства, і від октябристів, які, навпаки, засуджували політичні вбивства, але підтримували уряд в його жорстоких заходах боротьби з революцією. Є.М.Трубецької, як ідеолог ПМО, вважав, що на перший план у визвольному русі повинні вийти етичні засади, і лише аморальність визвольного руху в сьогоденні заважає його успіху.

Другою важливою відмінністю ПМО від інших конституційних партій було в самому відношенні до конституційних засад: "ПМО рішуче засуджує всякі відступи від цих засад, що викликаються тими або іншими опортуністичними міркуваннями... вона є партією непримиренно опозиційною по відношенню до всякого антиконституцій-

¹ Шевырин В.М. История партии мирного обновления (1906-1907 гг.). - М., 1973. - С. 48.

² Балашова Н.А. Указ.соч.

³ Трубецької Е.Н, князь. Партия "мирного обновления". - М., 1906. - С. 3.

⁴ Трубецької Е.Н, князь. Партия "мирного обновления". - М., 1906. - С. 4.

ного уряду..."¹. ПМО оголошувала себе опозиційною не тільки до "антиконституційного уряду", але і до будь-якого антиконституційного, тобто направленого проти прав і свобод особи, руху: "вона рішуче відкидає антиконституційні способи боротьби проти уряду"².

Політичну ідеологію партії складала конституційні ліберальні принципи – цінність людської особи, рівність, свобода, рівноправ'я, "патріотизм, що правильно розуміється", свобода культурного самовизначення аж до автономії, класовий мир, широкі демократичні реформи і повне оновлення державного ладу на конституційних засадах. Як бачимо, дійсно, в політичній частині програма ПМО нічим не відрізнялася від конституційно-демократичної партії.

Проте, створюючи партію, в програмі і тактиці якої буде втілений його політичний ідеал, Є.М.Трубецької як політик-практик розумів, що шанси ПМО на виборах дуже не великі. І якщо якийсь час (у липні-вересні 1906 р.) він вважав, що провівши деякі зміни в аграрній програмі партії і підсиливши її опозиційність уряду, можна збільшити ці шанси, то вже в січні 1907 року, під час виборів, він заявляв, що не розраховує "на успіх на найближчих виборах". Проте, в нім зберігалася віра в реальну корисність "енергійної протидії центру". Ідея створення ліберального центру як ніколи сильна була в той момент, коли в партіях кадетів і октябристів посилюються розбіжності і розколи: "Суть мирного оновлення – в синтезі і здійсненні тієї відносної правди, яка полягає в прагненні обох флангів центру..". По мірі посилення реакції і ослаблення ліберального руху в цілому, зменшуються і надії Трубецького на можливість створення такого ліберального центру, тим більше у вигляді партії: "у даний історичний момент "мирне оновлення" може бути сильне і впливове лише як напрям, а не як політична партія".

Після припинення існування ПМО і повернення до активної політичної діяльності, Є.М.Трубецької знов повернувся до роботи в конституційно-демократичній партії. Проте, він зберіг вірність своїм політичним принципам і вимогам зробити моральність основою політики.

Особливо яскраво цей принцип виявився у відношенні Є.М. Трубецького до ролі особи в політиці. Трубецької вважав, і це простежується в цілому ряді його робіт, що соціальною місією політика є

¹ Трубецької Е.Н, князь. Партія "мирного оновлення". – М., 1906. – С. 4.

² Там само.

внесення етичних початків до політики. Послідовник Платона у філософії, він також вважав, що політики повинні бути філософами. Цей постулат цілком узгоджувався з правовими поглядами Трубецького. Його ідея необхідності створення етичних основ політики, не була, на наш погляд, глибоко пропрацьована і відрізнялася якимсь утопізмом. Проте, це була найважливіша думка, крізь призму якої Є.М. Трубецької розглядав як політичну теорію, так і практику.

УДК 351.74

В.В. Бесчастний

**РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ
ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІЗ ГРОМАДСЬКІСТЮ**

Статтю присвячено розгляду ролі органів місцевого самоврядування в організації взаємодії органів внутрішніх справ та громадськості у забезпеченні громадського порядку та громадської безпеки. Розглянуто також питання щодо створення правосохоронних органів, підпорядкованих місцевим органам влади.

Ключові слова: *органи внутрішніх справ, місцеве самоврядування, забезпечення, громадський порядок, громадська безпека.*

Статья посвящена рассмотрению роли органов местного самоуправления в организации взаимодействия с общественностью по обеспечению общественного порядка и общественной безопасности. Рассмотрен также вопрос о создании отдельных правоохранительных органов, подчиненных местным органам власти.

Ключевые слова: *органы внутренних дел, местное самоуправление, обеспечение, общественный порядок, общественная безопасность.*

The article is devoted to consideration of issues concerning the role of local self-government bodies in the organization of interaction between the public to ensure public order and public safety. Consideration of establishing a separate law-enforcement bodies subordinate to the local authorities.

Key words: *the organs of internal affairs, local self-government, security, public order, public safety.*

Прийняття 21 травня 1997 р. Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" стало новим етапом розвитку місцевого самоврядування в сучасній Україні. Накопичений до ухвалення цього закону досвід переконував, що на шляху його реалізації виникне ни-